

Diarienummer: DO 2024/6801
Handling: 2025.11861

Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se
s.sof@regeringskansliet.se

DO:s yttrande över En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30)

Diskrimineringsombudsmannens (DO:s) remissvar är avgränsat till de frågor som berör DO:s uppdrag.

Förslaget om att socialnämnder ska få besluta att barn och unga i vissa fall ska lämna drogtest (12.6.3) och om elektronisk övervakning för att kontrollera att barn eller den unge under vissa tider uppehåller sig i bostaden (12.6.5)

DO avstyrker förslagen om att socialnämnder ska få besluta att barn och unga i vissa fall ska lämna drogtest (12.6.3) och om elektronisk övervakning för att kontrollera att barn eller den unge under vissa tider uppehåller sig i bostaden (12.6.5).

Diskriminering och ojämlikhet riskerar att förstärkas

DO och andra har under lång tid och på olika sätt uppmärksammat förekomst av diskriminering inom socialtjänsten.¹ En fråga har varit att pojkar med så kallad utländsk bakgrund i mindre grad beviljas frivilliga insatser från socialtjänsten än pojkar födda i Sverige och att pojkar med så kallad utländsk bakgrund är den grupp för vilken vårdnadshavares samtycke saknas i störst utsträckning. I DO:s rapport Skillnader som kan utgöra risk för diskriminering? framkommer en rad olika utmaningar som har samband med det som i rapporten anges som faktorer relaterade till etnisk tillhörighet och hur dessa faktorer påverkar varandra i ett komplext samspel och som i sin tur kan påverka bedömningen av barnets behov och beslut om insats. Det kan exempelvis handla om att socialsekreterares egna

¹ Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (2018) Lika läge för alla? Om omotiverade skillnader inom den sociala barn- och ungdomsvården

föreställningar om till exempel kön och etnisk tillhörighet kan påverka tillgången till socialtjänstens insatser.²

Mot bakgrund av rådande kunskapsläge anser DO att det hade varit angeläget att utredningen givits i uppdrag att utreda hur socialtjänsten kan komma till rätta med den ojämlika tillgången till frivilliga insatser för pojkar med så kallad utländsk bakgrund, men också hur socialtjänsten kan arbeta för att öka andelen insatser som utförs med samtycke. Nu föreslår utredningen i stället ensidigt mer ingripande repressiva åtgärder enligt LIV. DO menar att redan existerande diskriminering och ojämlika tillgång till frivilliga insatser för pojkar med så kallad utländsk bakgrund riskerar att förvärras genom att denna grupp, förutom att inte ges lika tillgång till frivilliga insatser, nu föreslås även bli föremål för dessa mer repressiva och ingripande åtgärder.

Konsekvensanalysen

DO noterar att utredningen i sin konsekvensanalys konstaterar att förslagen kommer ge socialtjänsten ökade möjligheter att besluta om insatser i öppna former och särskilda föreskrifter till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas och att det kan förväntas innebära att fler pojkar med utländsk bakgrund får nödvändigt stöd och hjälp. DO ställer sig dock frågande till hur utredningen kommit fram till denna slutsats och hade gärna sett en fördjupad analys och en tydligare beskrivning av vad utredningen grundar slutsatsen på.

Evidensen för förslagets förväntade effekt och förslagets proportionalitet

Utredningen redogör för att socialtjänstens motsvarighet i Danmark har använt sig av elektronisk övervakning men att det, mindre än två år efter införandet, avskaffades. Skälet till avskaffandet ska enligt utredningen varit att möjligheten till elektronisk övervakning inte ansågs vara rätt väg för att förebygga ett kriminellt och asocialt beteende. DO menar mot denna bakgrund att vissa föreslagna åtgärder inte alltid förefaller proportionerliga i relation till vad som ska uppnås eller till barnets eller den unges egna beteende. Därtill redogör inte utredningen tillräckligt för huruvida det finns evidens för att dessa föreslagna insatser kan bidra till avsedda resultat.

² DO (2021) Skillnader som kan utgöra risk för diskriminering? En kvalitativ studie om faktorer som påverkar socialsekreterares bedömningar och beslut inom den sociala barn- och ungdomsvården.

DO avstyrker förslagen

Sammantaget anser DO att det är allvarligt att det i relation till dessa förslag saknas fördjupade analyser utifrån ett diskrimineringsperspektiv, men också att andra åtgärder inte utretts som tar sikte på att i ökad utsträckning komma till rätta med den ojämlika tillgången till frivilliga insatser från socialtjänsten och som säkerställer allas tillgång till lika rättigheter och möjligheter. Mot denna bakgrund avstyrker DO förslaget om möjlighet till provtagning för kontroll av nykterhet och drogfrihet, och förslaget om elektronisk övervakning för kontroll av skyldighet att under vissa tider uppehålla sig i bostaden eller annan anvisad plats som kan likställas med bostad.

Förslaget om att målgruppen inte bör avgränsas (9.4.4)

Utredningen menar att målgruppen för beslut enligt LIV inte bör avgränsas utan ska omfatta alla vårdnadshavare. DO vill i sammanhanget betona vikten av att de insatser som beslutas är proportionerliga och anpassade oavsett exempelvis funktionsnedsättning eller etnisk tillhörighet.

Förslaget om en särskild föreskrift om skolgång (10.2.7)

DO delar utredningens uppfattning om att skälen till att skolgången inte fungerar behöver utredas innan en särskild föreskrift om skolgång beslutas. Detta eftersom en bakomliggande förklaring till att en elev har problematisk frånvaro från skolan kan vara att eleven är utsatt för diskriminering. DO vill i sammanhanget också understryka att det är skolans ansvar att säkerställa en skola fri från diskriminering. Ett ansvar som DO dessvärre kan se att flera skolor brister i. Mot den bakgrunden vill DO framföra att möjligheten till att använda särskilda föreskrifter om skolgång inte får användas på ett sätt som förskjuter skolans ansvar att säkerställa en utbildning fri från diskriminering och i stället lägger över ansvaret på en enskild elev och dennes vårdnadshavare, exempelvis i de fall skolan har underlåtit att vidta adekvata åtgärder och därigenom brustit i sina skyldigheter.

Förslaget om rätt till tillfällig föräldrapenning vid deltagande i insatser i öppna former beslutade av en socialnämnd (11.7.1)

DO välkomnar förslaget att tillfällig föräldrapenning vid deltagande i insatser i öppna former beslutade av en socialnämnd ska få lämnas till föräldrar vars barn inte har fyllt 18 år. DO skulle gärna se att det även vore möjligt för vårdnadshavare att få tillfällig föräldrapenning vid deltagande i

insatser när de ges inom ramen för annan lagstiftning som exempelvis socialtjänstlagen.

Utvidgning av diskrimineringslagen

DO kan konstatera att flera förslag på olika sätt involverar polisen. Mot denna bakgrund vill DO därför påtala nödvändigheten av att diskrimineringslagens tillämpningsområde utvidgas så att all offentlig verksamhet, inklusive Polismyndighetens verksamhet, fullt ut omfattas av lagens förbud mot diskriminering. Det skulle möjliggöra för DO att utöva tillsyn av händelser med anknytning till tillämpningen av förslagen i promemorian.

Effekterna av lagstiftning behöver följas upp

Lagen om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas är en ny föreslagen lagstiftning med bland annat repressiva åtgärder. Om regeringen väljer att gå vidare med lagförslaget och det sedan antas av riksdagen anser DO att det, med hänsyn till de påtalade riskerna och osäkerheten kring hur det kommer att tillämpas i praktiken, finns ett stort behov av att i närtid göra en uppföljning av effekterna av den nya regleringen. Vid en sådan uppföljning bör det granskas bland annat om regleringen uppfyller sitt syfte och om lagstiftningen tillämpas på ett rättssäkert sätt som inte riskerar att komma i konflikt med likabehandlingsprincipen, inklusive allas lika rättigheter och möjligheter oavsett exempelvis etnisk tillhörighet och kön.

Beslut i detta ärende har fattats av diskrimineringsombudsman Lars Arrhenius efter föredragning av utredaren Ulrika Bertilsson. I den slutliga handläggningen har också enhetschefen Cecilia Narby, utredaren Anna Ericsson, experten Tarik Qureshi, sektionschefen Lars Lindgren och stabschefen Samuel Engblom deltagit.

Lars Arrhenius